

Vattenkraftens regleringspåverkan på Jämtlandsmaskros

Jämtlandsmaskros är en flerårig ört inom det stora släktet maskrosor *Taraxacum*. Jämtlandsmaskrosen förekommer endast i Sverige och Norge. Förekomsterna har kraftigt fragmenterats och det sker en fortgående minskning av antalet lokaler och reproduktiva individer.

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Biologisk mångfald

SVERIGE HAR UNDERTECKNAT ett internationellt avtal, konventionen om biologisk mångfald (CBD), där vi förbinder oss att vårda vår biologiska mångfald, och nyttja (använda) den på ett uthålligt sätt, det vill säga så att den inte förstörs eller tar slut (<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/biologisk-mangfald/>). Då människan är beroende av friska och välfungerande ekosystem behöver arbetet för att bevara biologisk mångfald öka i omfattning. Från väl fungerande ekosystem får vi ekosystemtjänster som pollinering av växter, vattenrening och kontroll av skadedjur samt mediciner.

UTGIVEN AV: Länsstyrelsen Jämtlands län, november 2019

ANSVARIG: Elin Götzmann

TEXT: Vattenenheten samt text från åtgärdsprogram för Jämtlandsmaskros

FOTO: Maano Aunapuu, Länsstyrelsen Jämtlands län/Pär Hedberg, Istock

ILLUSTRATION: Hanna Wallén

LÖPNUMMER: 2019:34

DIARIENUMMER: 511 6682 2019

PUBLIKATIONEN KAN LADDAS NER FRÅN VÅR HEMSIDA:

www.lansstyrelsen.se/jamtland

Jämtlandsmaskros

JÄMTLANDSMASKROS är en flerårig ört inom det stora släktet maskrosor *Taraxacum*. Arten tillhör gruppen strandmaskrosor *Taraxacum sect. Palustria* och känns främst igen på sina orangeröda blommor. Blommans färg kommer av att kronbladens delvis orangeröda undersida blottas då blomkorgen inte öppnas fullständigt vid blomning. Blomningen sker normalt under försommaren, det vill säga under juni eller första hälften av juli.

De viktigaste miljöerna för jämtlandsmaskros, såväl historiskt som i nutid, utgörs av allt från glest bevuxna, steniga eller grusiga stränder, till strandängsfragment på smala strandzoner med finsediment. Dessa naturligt skapade miljöer återfinns vid oreglerade eller svagt reglerade vattendrag och sjöar. Inom centrala Jämtlands kalkbergrundsområde påträffas jämtlandsmaskrosen även i kalkfuktängar, som sköts med slätter eller bete samt i kalkblekemiljöer.

Jämtlandsmaskrosen förekommer endast i Sverige och Norge. Huvuddelen av lokalerna finns i Sverige, i landskapen Medelpad, Härjedalen och Jämtland, samt inom Åsele, Lycksele och Pite lappmarker i landskapet Lappland. Jämtlandsmaskrosen var av allt att döma tämligen allmän förr, åtminstone inom Storsjöbygden i centrala Jämtland. Förekomsterna har kraftigt fragmenterats och det sker en fortgående minskning av antalet lokaler och reproduktiva individer.

Orsaker till tillbakagång

DEN STÖRSTA ENSKILDA FAKTORN bakom jämtlandsmaskrosens tillbakagång är vattenkraftens exploatering av vattendrag och sjöar. Uppdämda älv- och åsträckor och dämnda sjöar förlorar den naturliga vattenståndsdynamik som är nödvändig för att hålla stränder fria från konkurrerande vegetation och skapa markblottor där jämtlandsmaskrosens frön kan gro. Vid vissa sträckor med nära naturlig flödesdynamik i reglerade vattendrag kan dock restförekomster av jämtlandsmaskros ännu förekomma. Vid de delar av vattendragen som helt torrläggs kan jämtlandsmaskros inte växa.

Strandväxternas förmåga att sprida sig med vattentransporterade frön påverkas också av vattenkraftsutbyggnad genom att dammarna verkar som barriärer för fröspridning. Då vårfloed saknas och då strömhastigheten sänks försvåras uppsköljning av fröna på land, vilket i hög grad påverkar frön med låg flytförmåga eftersom dessa sjunker innan de hinna spolas i land. Jämtlandsmaskrosens frö har troligen dålig flytförmåga likt andra maskrosarter.

Jämtlandsmaskrosen är dock sannolikt relativt lättspredd längs vattendrag med naturlig hydromorfologi och svarar troligen med ökande populationer och återkolonisation om miljön blir gynnsam.

Åtgärder

DEN MEST EFFEKTIVA ÅTGÄRDEN för bevarande av jämtlandsmaskros skulle vara en fullständig hydrologisk restaurering av de vattendrag där arten förekommer eller har förekommit, men detta skulle medföra allt för stora ekonomiska och sociala konsekvenser för att vara möjligt annat än i mycket liten skala. Även om total hydrologisk återställning inte är möjlig finns det ändå stora möjligheter att gynna arten genom miljöåtgärder kopplade till pågående vattenreglering.

Källflödena är i många vattensystem mindre påverkade av vattenreglering för kraftproduktion. Om klimatet tillåter finns här finns möjligheter att jämtlandsmaskrosen kan återkomma vid mer naturliga flödesregimer. Likaså finns möjligheter att återfå en mer naturlig vattenföring längs vissa älvsträckor i annars reglerade vattendrag. Detta kan främst uppnås längs delsträckor med förhållandevis få och små dammanläggningar, och där oreglerade biflöden i viss utsträckning normaliserar vattenflödet.

Restaurering av vattenflödet i reglerade vattendrag kan därför huvudsakligen ske i samband med omprövning av befintliga anläggningars miljövillkor, för att så långt som möjligt efterlikna ett naturligt vattenflöde. Borttagning av vissa mindre anläggningar bör prioriteras där naturvårdsnyttan i förhållande till den samhällsekonomiska påverkan är stor.

Den mest uppenbara intressekonflikten som de föreslagna åtgärderna ger upphov till är den mellan vattenkraftsutvinning och återskapande av naturligare vattenföring i reglerade vattendrag. Till största delen omfattas detta dock av den kommande miljöanpassningen av vattenkraften enligt den nya lagstiftningen som trädde ikraft för att uppfylla EU rättens krav

utifrån vattendirektivet och art- och habitatdirektivet. Restaureringsåtgärder som omfattar kraftiga minskningar i energiuttag måste dock föregås av noggrann avvägning mellan samhällsekonomisk nytta, miljönytta (produktion av förnybar el) och naturvårdsnytta.

Åtgärder som syftar till att ge vattendrag med jämtlandsmaskros en större naturlighet i sitt vattenflöde kommer också att gynna många andra vattenlevande arter som öring, harr, hotade natearter, bottenfauna och andra störningsgynnade kärlväxter utefter naturliga vattendrag, till exempel klådris.

Andra åtgärder som också gynnar strandvegetation som jämtlandsmaskros, till exempel strandbete och flottledsrestaurering tas inte upp i denna folder.

Slutligen

VID DE REGLERADE VATTEN där jämtlandsmaskros förekommer i dagsläget behöver Länsstyrelsen göra inventeringsinsatser. I och med det kommande arbetet med miljöanpassning av vattenkraften kan Länsstyrelsen tillsammans med kraftbolag och Vattenregleringsföretagen ta fram en plan för vilka vattendrag som skall prioriteras när det gäller förändringar av flödesregimer för att gynna den biologiska mångfalden i och vid sjöar och vattendrag.

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland

TILLSAMMANS FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID
